

УДК 811.161.2'367

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208802>

Світлана ШАБАТ-САВКА,

orcid.org/0000-0002-2658-5567

доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри сучасної української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) *shabat-savka@ukr.net*

КОМУНІКАТИВНО-ІНТЕНЦІЙНИЙ ЗМІСТ ПРЕФЕРЕНЦІЙНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

У статті проаналізовано преференційні висловлення як оптимальні синтаксичні конструкції для вербалізації інтенції переваги, змістовий обсяг якої відображає прагнення мовця як узагальненого суб'єкта комунікації показати перевагу виконання якоїсь дії, виокремлення ознаки чи предмета, локативної чи темпоральної характеристики у випадках зіставлення двох альтернатив. Зазначено, що важливими маркерами вираження інтенції переваги слугують прислівникові компаративи (краще, ліше, гірше, швидше, легше та інші), які засвідчують експліцитну інтенцію мовця – його чітку позицію у висловленні рекомендованої дії, виділенні ознаки чи предмета, встановленні перевагування певних вчинків, подій, фактів. Джерельну базу статті формують паремії, що відповідають структурі преференційних висловлень і репрезентують етнокультуру й лінгвоментальність народу, створюють експресивність та емоційність людського спілкування, засвідчують лінгвокреативність мовної особистості в процесі комунікації.

На багатому фактичному матеріалі визначено розлогий комунікативно-інтенційний зміст преференційних висловлень, який, крім реалізації семантики преференційності, зосереджений на експлікації спонукальних інтенцій поради, заклику й застереження, на виясненні адресованої інтенції мовця в аспекті гендерної диференціації мовлення й родинних стосунків, на вираженні контрасту, полярності ознак, на зіставленні явищ і подій, на констатації фактів, що загалом ґрунтується на досвіді та спостереженнях народу, на образному сприйнятті докілья. Обґрунтовано думку про те, що комуніканти використовують преференційні висловлення в різних мовленнєвих контекстах і здебільшого для того, аби підказати комусь вихід зі складної життєвої ситуації, щоб підтримати, втішити, застерегти від небажаного, навчити, сформувані певні поведінкові правила для успішного спілкування між людьми.

Ключові слова: преференційне висловлення, паремія, інтенція переваги, мовець, адресат, лінгвопрагматика, синтаксис.

Svitlana SHABAT-SAVKA,

orcid.org/000000-0002-2658-5567

Doctor of Philology, Associate Professor,
Chair of the Department of Modern Ukrainian
Yurii Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) *shabat-savka@ukr.net*

COMMUNICATIVE-INTENSIONAL CONTENT OF PREFERENTIAL UTTERANCES IN UKRAINIAN PAROEMIAS

The article addresses preferential utterances as optimal syntactic constructions for verbalizing the intention of preference, the substantial volume of which reflects the desire of the speaker as a generalized subject of communication to show the prevalence of the performance of an action, the allocation of two signs or objects, or local or temporal characteristics.

It is noted that adverbial comparatives (better, worse, faster, easier, etc.) serve as important markers of expressiveness of intention of preference, confirming the speaker's explicit intention – his/her clear position in expressing the recommended action, highlighting a sign or a subject, establishing the prevalence of certain acts, events, or facts. The actual base of the article is formed by the paroemias corresponding to the structure of preferential utterances and representing the ethnic culture and linguo-mentality of the people, creating the expressiveness of human communication, and indicating the linguistic creativity of the language personality in the communication process.

The rich factual material defines the extensive communicative and intensional content of preferential utterances, which, apart from the realization of preferential statements semantics, is focused on the explication of the imperative intentions of admonition, appeal and warning, on giving an expressive quality to the speaker's addressed intention in the aspect of gender differentiation of speech and family relations, on strengthening the contrast, polarity of traits, phenomena, and actions, on comparing the phenomena and events, on stating the facts, all of which, in general, is based on the experience and observations of the people, on the image perception of the environment. The opinion that communicators use preferential statements in various speech contexts primarily to prompt someone to get out of a certain situation, to support, comfort, or warn against unwanted, teach, and form certain behavioral rules for successful communication between people is justified.

Key words: preferential utterance, paroemia, intention of preference, speaker, addressee, linguistic pragmatics, syntax.

Постановка проблеми. Синтаксична система української мови репрезентує низку мовних одиниць, що вербалізують комунікативні інтенції мовця й відповідають певній структурній схемі. Однак з-поміж таких синтаксичних конструкцій вирізняються ті, що мають фразеологізовану структуру, особливу модель і передають узагальнений досвід народу, його пізнавальну діяльність і ментальність. До таких одиниць синтаксису належать преференційні висловлення, комунікативно-інтенційний зміст яких полягає в прагненні мовця показати перевагу виконання якоїсь дії, виокремлення тієї або іншої ознаки чи предмета, зіставивши дві альтернативи, наприклад: *Ліпше залізо у вогні варити, ніж злу жінку учити; ліпше свій хліб недопечений, ніж чужий перепечений; Краще близький сусіда, ніж далекий родич.* Такі конструкції, що мають чітку синтаксичну будову, відповідають структурній схемі і виражають компаративну семантику, є пареміями, вивчення яких не тільки з позицій фольклористики, усної народної творчості, а й з погляду синтаксису й лінгвопрагматики відповідає антропоцентричним тенденціям лінгвістики сьогодення.

Преференційні висловлення, репрезентуючи семантику превалювання якоїсь дії, ознаки чи предмета, реалізують оцінку й порівняльну семантику. Висловлене мовцем оцінке ставлення опосередковане культурним знанням і системою цінностей, що склалася в культурі, у настановах і правилах соціуму. Власне, преференційне висловлення як соціальне кліше, як правило, настанова, як оптимальний маркер вербалізації інтенції мовця відповідає моделі компаративної паремії, що слугує результатом глибокого мовомислення народу, поєднанням оцінки й порівняння. Актуальність нашого дослідження очевидна й зумовлена потребою вивчення й систематизації таких синтаксичних конструкцій – конструкцій, що вивіщують мовця як основного суб'єкта комунікації і як носія етнокультури й лінгвоментальності народу.

Аналіз досліджень. Преференційні висловлення не мають свого належного місця в синтаксичній системі. Їх розглядають лише в деяких наукових студіях. Як зауважує Н. Арутюнова, семантика преференційності виокремилася в системі оцінних значень і співвідноситься з життєвим контекстом, який визначають слова *преференційність (вибір) – рішення – дія* (Арутюнова, 1999: 171). Цілком логічно дослідниця вказує на те, що преференційні висловлення базуються на аксіологічній зв'язці-компаративі, яка поєднує дві альтернативи (Арутюнова, 1999: 215). На думку

К. Городенської, компаратив відкриває правобічну валентну позицію для об'єкта порівняння й відповідно окреслює об'єктно-порівняльне семантико-синтаксичне відношення (Городенська, 2010: 163). Водночас О. Бондарко протиставляє компаративність як функціонально-семантичне поле, ядром якого слугують ступені порівняння прикметників і прислівників, полю порівняння (Бондарко, 1984: 120).

Вітчизняні мовознавці переважно розглядають преференційні висловлення серед простих ускладнених речень і складнопідрядних речень із підрядними порівняльними (Л. Булаховський, А. Грищенко, Б. Кулик, І. Кучеренко, І. Чередниченко) та з підрядними прикомпаративними (І. Слинко, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська; В. Мараховська, Р. Христіанінова та інші), зважаючи на порівняльну семантику, на їхню присутню ознаку – наявність опорного компаратива: *краще в матері на соломі, ніж з милим на перині; краще вмерти стоячи, ніж жити на колінах; ліпше з розумним у пеклі, ніж з дурним у небі* (весь фактичний матеріал подаємо за видання 10 – С. Ш.-С.) І. Вихованець кваліфікує такі речення як порівняльно-об'єктні прикомпаративні, зазначаючи, що сполучник *ніж* є обов'язковим компонентом таких конструкцій, бо вводить прикомпаративну частину (Вихованець, 1993: 333).

У деяких наукових працях дослідники розрізняють два типи компаративних речень залежно від кількості експлікованих у їхній структурі форм вищого ступеня порівняння прислівників або прикметників (однокомпаративні та двокомпаративні) (Русская грамматика, 1980: 488). Зокрема, складнопідрядні однокомпаративні речення мають характер нерозчленованої структури й компаратив наявний лише в одній предикативній частині (*ліпше з мудрою жити в полонині, як з дурною в палатах*); а двокомпаративні конструкції, що їх І. Чередниченко витлумачує як взаємопідрядні якісного зіставлення (Чередниченко, 1959: 111–121), вирізняються наявністю ступеньованих прислівників або прикметників у двох частинах – головній і підрядній, наприклад: *чим більше кішку гладити, тим вище вона горб підіймає; чим більша любов, тим більша рана після зради.*

Про значення преференційності й способи його вираження веде мову П. Ткач, зауважуючи, що особливістю преференційних висловлень є те, що вони становлять комунікативний акт, характер якого визначають три складники: 1) мовець; 2) слухач, адресат (обидва можуть бути як суб'єктом преференції, так і семантичним

суб'єктом – діячем); 3) ситуація вибору, яка враховує стосунки між мовцем і слухачем, що й зумовлює комунікативний намір мовця і напрям преференції (Ткач, 2004: 15).

Попри те що преференційні висловлення вивчали в синтаксичній теорії, витлумачували як конструкції з особливою будовою та семантикою, поза увагою лінгвістів залишалися питання їхньої комунікативної природи та лінгвопрагматичних функцій, які вони виконують в уснорозмовному дискурсі, у безпосередній людській інтеракції. На жаль, і досі відсутні глибокі дослідження паремій як синтаксичних конструкцій, як готових стереотипних формул, якими послуговуються спілкувальники в тих або інших мовленнєвих ситуаціях.

Мета статті – установити структурно-семантичну організацію преференційних висловлень з прислівниковими компаративами, окреслити їхній комунікативно-інтенційний зміст як паремійних одиниць, визначити функційний потенціал маркерів вербалізації інтенцій переваги в процесі людської комунікації.

Виклад основного матеріалу. Преференційні висловлення вирізняються з-поміж інших синтаксичних конструкцій своєю формою, адже вони побудовані за принципом контрасту: дві предикативні частини реалізують протиставлення між двома діями, ознаками, предметами, а мовець таким чином реалізує свою інтенцію – показати превалювання однієї дії над іншою, увиразнити перевагу однієї ознаки над іншою, наприклад: *краще в землі гнити, як з немилим жити; ліпше з розумним у біді, ніж з дурним у добрі*. Такі паремії мають властивість узагальнювати ситуацію, певний досвід людини й рекомендувати ті або ті дії. Йдеться про те, що комуніканти мають право на вибір: що краще для них – у землі гнити чи з немилим жити; що ліпше – з розумним у біді чи з дурним у добрі? Власне, особливість преференційних висловлень якраз полягає в тому, аби показати правильний, перевірений часом і людським досвідом вибір. Очевидне превалювання інтенції мовця як узагальненого суб'єкта комунікації реалізують прислівники вищого ступеня – компаративи на зразок *краще, ліпше, гірше* та інші. Вони слугують маркерами мовленнєвої інтенції переваги й увиразнюють оцінну семантику, преференцію мовця щодо певних дій, ознак, властивостей тощо. Наприклад: *краще з наперсток розуму природженого, ніж цебер приученого; ліпше людям давати, ніж самому просити; гірше болить від язика, як від ножа*.

Інтенцію мовця в преференційних конструкціях реалізують також такі компаративи, як:

легше, що передає оцінку мовця як результат певних спостережень і має значення без фізичного напруження, без важкої праці, легко, не докладаючи великих зусиль, виконати якусь дію (*легше зіпсувати, як направити; легше фасолю їсти, як з дурнем до розмови сісти*); *скоріше* або *швидше*, які в структурі преференційного висловлення маркують семантику прийнятнішого й кращого варіанта для адресата мовлення (*скоріше доб'єшся від цапа молока, як від пана допомоги; скоріше оженився солом'яний парубок, як віддасться золота дівка; дурний розумного швидше ошукає, як розумний дурного на путь наведе*); *більше*, що вводить порівняльну семантику неозначено більшої кількості предметів (*на ложку меду більше мух ловиться, як на бочку оцту; боїться лози учень більше, як грози; більше дива, як того пива*).

Комунікативно-інтенційний зміст преференційних висловлень зосереджений на вираженні переваги виконання певної дії: *краще терня збирати, як дитину ховати; ліпше з водою злучитись, ніж з нелюбом заручитись*; на превалюванні того або того предмета: *краще розум, ніж золото; краще погана дорога, ніж поганий супутник*; ознаки й властивості: *краще жінка сварлива, ніж дурна; краще горбатий, ніж язикатий; лучче нехай злий, ніж дурний*; на увиразненні локативних характеристик: *ліпше горобець у жмені, як журавель у небі; краще смерть на полі, ніж життя в неволі*; темпоральних ознак: *письменний бачить поночі більше, ніж неписьменний удень; легше пізно лягти спати, як рано встати; краще пізно, ніж ніколи*.

Варто зауважити, що компаративи *ліпше, краще, гірше* займають у реченнях препозицію, що свідчить про безпосередній вплив адресанта на адресата мовлення, надання йому чітких рекомендацій: *ліпше залізо у вогні варити, ніж злу жінку учити; лучче в сина під полом, ніж у зятя за столом*. Утім, винесення на початок речення компаративних паремій слова, що слугує об'єктом вибору, а не самого компаратива, вияскравлює інтенцію переваги мовця, наприклад: *сміх краще лікує, ніж усі ліки; добре слово краще, ніж готові гроші*.

У преференційних висловленнях інтенцію переваги увиразнюють сполучники підрядності *ніж* і *як*, призначення яких полягає «лише в констатації якісної чи кількісної переваги того, що чи кого порівнюють, над тим, із чим або ким порівнюють» (Городенська, 2010: 85), наприклад: *краще сухий хліб з водою, ніж паляниця з бідною; легше камінь глодати, як дітей ховати*. Спорадично використовують у преференційних висловленнях

і сполучник *чим*: *ліпше пташці на сухій гілці, чим у неволі у золотій клітці; ліпше смерть у полі, чим життя в неволі*. На думку К. Городенської, сполучник підрядності *чим* може поєднувати підрядну порівняльну частину (інфінітивне речення) з присудком головної частини складнопідрядного речення, вираженим компаративним якісно-означальним прислівником (підмет у формі інфінітива) (Городенська, 2007: 267–268). Наприклад: *краще камінь довбати, чим лиху жінку навчати; лучче погано їхати, чим хороше йти*. Як бачимо, такі преференційні висловлення – це прислів'я, афоризми, що мають повчальний зміст і передають образне бачення світу.

Мовці використовують преференційні висловлення в різних мовленнєвих контекстах здебільшого для того, аби підказати комусь вихід зі складної життєвої ситуації, підтримати, втішити, попередити про щось погане, застерегти від небажаного, навчити, як краще вчинити. Наприклад: *ліпше пташині голодом у лісі, як при цукрі у багатій стрісі; ліпше десять приятелів, ніж один ворог; краще нині горобець, як узавтра голубець*. У таких преференційних висловленнях, крім зіставлення двох дій, станів, як зазначає Р. Христіанінова, експліковане ще й ставлення мовця до них: він надає перевагу діям, станам, позначеним у головній частині, розглядає їх як прийнятніші, ніж ті, що позначені в підрядній частині (Христіанінова, 2012: 242).

Комунікативно-інтенційний зміст преференційних висловлень розлогий. Вони виражають **пораду**, висловлюючи яку, мовець скеровує різноспрямовані адресовані повідомлення: до особи чоловічої статі (чоловіка, хлопця), наприклад: *ліпше мати гарну жінку, ніж сто иматків поля; вибирай собі жінку радше ушима, ніж очима; ліпше їсти хліб з водою, ніж жити з жінкою лихою*; до дівчини, майбутньої нареченої, наприклад: *краще полин їсти, як з нелюбом за стіл сісти; ліпше з водою злучитися, ніж з нелюбом заручитися*; до жінки: *краще сім раз горіти, ніж один раз овдовіти*; до сиріт, прийомних дітей: *ліпше сироті під воду плисти, ніж з нелюбом до вечери сісти; лучче людям робити, ніж мачусі годити*; до узагальненого суб'єкта: *ліпше пташці на зеленій вітці, ніж у пана в золотій клітці; ліпше з розумним у пеклі, ніж з дурним у небі*. Такі паремії, реалізуючи інтенцію переваги, містять загальні твердження, висновки, які стосуються кожної людини. Вони слугують повчаннями, аксіологічними настановами, що їх часто використовують у процесі людського спілкування, як зауважує Д. Айдачич, «для нагадування про при-

йняті правила, межі дозволеного й забороненого» (Айдачич, URL: <https://www.>).

Преференційні висловлення виражають **заклик** мовця до чесної праці й правильного способу життя, наприклад: *цілуй у жнива хвилину більше, ніж взимку годину; бійся більше зради, як голодного вовка*; містять **застереження** – інтенцію, що відображає прагнення мовця застерегти адресата мовлення від виконання певних вчинків, демонструючи превалювання якоїсь важливішої й кориснішої дії, попередити про можливі негативні наслідки, наприклад: *краще терпіти зло, ніж творити його; ліпше сире жито жати, як має ним вітер колисати*.

Використовуючи преференційні висловлення в діалогічному дискурсі, мовці констатують наявність того або того факту, передають у чіткій лаконічній формі паремії життєвий досвід і спостережливість людини (*багач їсть у середу лучче, як бідний на Великдень; сирота більше бита, як сита*); засуджують людську скупість, злодійкуватість і пияцтво (*у скупого чим більше грошей, тим більше горя; від чарки більше людей помирає, ніж у морі потонає*); боягузтво й дурість (*краще битися з орлом, ніж жити зайцем; недовчений вчений гірше, ніж простак*), схвалюють вчинки мудрих людей, їхній високий інтелект (*краще один мудрий, ніж десять дурних; дурень більше заперечить за годину, як сто мудрих докажуть за днину*). Такі преференційні висловлення витлумачуємо як максими спілкування, як поведінкові приписи для налагодження добрих стосунків між людьми.

Наявність преференційних висловлень у паремійному дискурсі свідчить про градацію – зіставлення двох предметів за кількісним виміром однієї спільної ознаки. Кількісний маркер позитивної оцінки конкретизують компаративи **краще** або **ліпше**, наприклад: *краще на п'ять хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше; ліпше свій гість, як чужих шість*. Семантику кількості в преференційних конструкціях реалізують числівники, наприклад: **одно** літо **ліпше**, як **сто** зим; **один** учитель **краще**, як **дві** книжки.

У преференційних висловленнях вияскравлюються різні характеристики людини: за соціальними й віковими характеристиками, за родом діяльності, за інтелектуальним рівнем. Наприклад: *лучче бути гарною наймичкою, ніж ледачою хазяйкою; краще бути бідним, ніж злодієм; гірше підпанки, як пани; краще розумним ногам вклонитися, ніж дурній голові*. Власне, тому зрозумілим є й функціонування **антонімів** у структурі таких конструкцій. Їх використовують для того, аби

увиразнити контраст, показати протилежність, полярність добра і зла, білого і чорного, гарного і поганого, що, безперечно, породжує експресивність паремійних висловлень, наприклад: *краще з розумним два рази загубити, ніж з дурнем раз знайти; довші мої злидні, ніж твоє багатство; краще гірка правда, ніж солодка брехня.*

Паремійний дискурс вирізняється не тільки своєю афористичністю, сентенційністю, а й символічністю. Репрезентація тих або тих символів сприяє кращому розумінню сили паремій. Як відомо, собака – символ вірного й надійного товариша, тому й однозначним для розуміння є висловлення на зразок: *добрий пес краще, як злий чоловік*; вовк – символ зла, жадібності, жорстокості, лицемірства та брехні: *бійся більше зради, як голодного вовка*; курка, з одного боку, символ турботи й піклування, а з іншого – знак нещасливої, неповороткої, неслухняної людини, наприклад: *лучше дома горох, капуста, ніж на війні курка тлуста.*

У двокомпаративних преференційних висловленнях мовець реалізує інтенцію *зіставлення*, оскільки в обох предикативних частинах експлікуються компаративи – прислівники вищого ступеня: *у скупого чим більше грошей, тим більше горя; сон – як багатство: чим більше спиш, тим більше хочеться.* Такі конструкції передають прагнення мовця зіставити одні явища чи події з іншими для того, аби узагальнити життєві правила й істини, посилити експресивність та образність сприйняття докільля, наприклад: *чим далі в ліс, тим більше дров; чим більша буря, тим скоріш проходить; чим менша блоха, тим дужче вкусить.*

Висновки. Преференційне висловлення як один із модально-інтенційних типів синтаксичних конструкцій вербалізує важливу комунікативну

настанову – інтенцію переваги, змістовий обшир якої відображає прагнення мовця як узагальненого суб'єкта комунікації показати перевагу виконання якоїсь дії, виокремлення в результаті зіставлення двох альтернатив однієї ознаки чи предмета, превалювання локативної чи темпоральної характеристики. Важливими маркерами увиразнення інтенції переваги в пареміях, що відповідають синтаксичним моделям простого ускладненого чи складнопідрядного речення й передають лінгвоментальність і пізнавальний досвід народу, слугують прислівникові компаративи (краще, ліпше, гірше, швидше, легше та інші). Саме ці маркери засвідчують експліцитну інтенцію мовця – його чітку позицію у висловленні рекомендованої дії, виокремленні ознаки чи предмета, у встановленні превалювання певних вчинків, подій, фактів.

Комунікативно-інтенційний зміст преференційних висловлень, крім реалізації семантики преференційності, зосереджений на репрезентації спонукальних інтенцій поради, заклику, застереження, на виясненні адресованої інтенції мовця в аспекті гендерної диференціації мовлення й родинних стосунків, на увиразненні контрасту, полярності ознак, на зіставленні явищ і подій, на констатації фактів, що загалом ґрунтується на досвіді й спостереженнях народу, на образному сприйнятті докільля. Паремії, що відповідають структурі преференційних висловлень, створюють експресивність й емоційність людського спілкування, засвідчують лінгвокреативність мовної особистості в комунікативному процесі. Чітка диференціація мовленнєвих ситуацій, у яких мовці використовують компаративні паремії, особливості їхнього використання в уснорозмовному дискурсі та в елітарній комунікації формує предмет наших наступних наукових студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айдачич Д. Слов'янські прислів'я з компаративними формами «кращий», «краще». URL: <https://www.rastko.rs/rastko/delo/13854>.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1999. 896 с.
3. Бондарко А. В. Функциональная грамматика. Ленинград : Наука, 1984. 133 с.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
5. Городенська К. Граматичний словник української мови : Сполучники. Херсон : Видавництво ХДУ, 2007. 340 с.
6. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови : монографія. Київ : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 208 с.
7. Мараховська В. Г. Типи складнопідрядних речень з підрядними прикомпаративними : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова». Запоріжжя, 1998. 23 с.
8. Русская грамматика : в 2 т. / гл. ред. Н. Ю. Шведова. Москва : Наука, 1980. Т. II : Синтаксис. 710 с.
9. Ткач П. Б. Значення преференційності та способи його вираження в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова». Харків, 2004. 19 с.
10. Українські прислів'я та приказки / упор. С. В. Мишанич і М. М. Пазяк. Київ : Вид-во худ. літ, 1984. 390 с.
11. Христіанінова Р. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : монографія. Київ : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 368 с.
12. Чередниченко І. Г. Складнопідрядне речення в сучасній українській мові. Чернівці : Вид-во Чернівецького ун-ту, 1959. 135 с.

REFERENCES

1. Aidachych D. Slov'yanski prysliv'ya z komparatyvnymy formamy «кращий», «краще» [Slavic proverbs with comparative forms «кращий», «краще»]. URL <https://www.rastko.rs/rastko/delo/13854> [in Ukrainian].
2. Arutyunova N. D. Yazyik i mir cheloveka [Language and a human's world]. Moscow: Yazyiki russkoy kulturyi, 1999. 896 p. [in Russian].
3. Bondarko A. V. Funktsionalnaya grammatika [Functional grammar]. Leningrad : Nauka, 1984. 133 p. [in Russian].
4. Vykhovanets I. R. Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys [Grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Kyiv : Lybid, 1993. 368 p. [in Ukrainian].
5. Horodenska K. Hramatychnyi slovnyk ukrainskoi movy: Spoluchnyky. [Ukrainian grammar dictionary: Conjunctions]. Kherson : Vydavnytstvo KhDU, 2007. 340 p. [in Ukrainian].
6. Horodenska K. H. Spoluchnyky ukrainskoi literaturnoi movy : monohrafiia. [Conjunctions of the Ukrainian Literary Language : Monograph]. Kyiv : Institute of Ukrainian Language; Dmitry Burago Publishing House, 2010. 208 p. [in Ukrainian].
7. Marakhovska V. H. Typy skladnovidriadnykh rechen z pidriadnymy prykomparatyvnymy [Types of compound sentences with adcomparative subordinates] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.02 "Ukrainska mova". Zaporizhzhia, 1998. 23 p. [in Ukrainian].
8. Russkaya grammatika : v 2 t. [Russian grammar: in 2 volumes.] / gl. red. N. Yu. Shvedova. Moscow : Nauka, 1980. T. II : Sintaksis [Volume II: Syntax]. 710 p. [in Russian].
9. Tkach P. B. Znachennia preferentsiinosti ta sposoby yoho vyrazhennia v ukrainskii movi [The importance of preferentiality and ways of its expression in Ukrainian] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.02 "Ukrainska mova". Kharkiv, 2004. 19 p. [in Ukrainian].
10. Ukrainski prysliv'ya ta prykazky [Ukrainian paroemias and proverbs] / Upor. S. V. Myshanych ta M. M. Paziak. Kyiv : Vyd-vo khud. lit, 1984. 390 p. [in Ukrainian].
11. Khrystianinova R. Skladnovidriadni rechennia v suchasni ukrainskii literaturnii movi : monohrafiia [Complex sentences in Modern Ukrainian literary language: Monograph]. Kyiv : Institute of Ukrainian Language; Dmitry Burago Publishing House, 2012. 368 p. [in Ukrainian].
12. Cherednychenko I. H. Skladnovidriadne rechennia v suchasni ukrainskii movi [Complex sentence in modern Ukrainian.]. Chernivtsi : Vyd-vo Chernivetskoho un-tu, 1959. 135 p. [in Ukrainian].